

*Коваленко Р.С.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6676-1767>**Kovalenko Roman**Kharkiv Karazin National University*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ НАФТИ

CURRENT STATE AND TRENDS IN THE GLOBAL OIL MARKET

Анотація. Визначено сучасний стан та тенденції розвитку світового ринку нафти. Проаналізовано рейтинги основних країн за обсягами розвіданих запасів нафти та за обсягами видобутку нафти. Встановлено питому вагу країн у світовому розподілі розвіданих запасів нафти. Акцентовано увагу на певній невідповідності розвіданих обсягів нафти з обсягами видобутку. Визначені основні країни за обсягами споживання нафти в світі. Наведено динаміку та прогноз світового експорту нафти, встановлено тенденцію до зростання обсягів світового експорту нафти. Здійснено аналіз динаміки ціни на нафту марки Brent, зацентровано увагу на певній стабілізації та зниженні ціни впродовж року. Приділено увагу основним факторам які впливають на світовий нафтовий ринок зокрема: військовій агресії РФ в Україні, обсягам видобутку та квотам в рамках ОПЕК, рівням економічного розвитку та економічної активності в основних країнах експортерів та імпортерів нафти, загальній глобальній кон'юктурі світового ринку нафти. Визначені перспективи розвитку світового нафтового ринку.

Ключові слова: нафта, експорт, імпорт, торгівля, товар, сировина, інвестиції, інфраструктура, тенденція.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства нафта відіграє важливу роль у розвитку будь-якої країни, наразі вона є найбільш широко використовуваною сировиною у світі, ринок якої має певну, тільки йому властиву специфіку та кон'юктурні особливості розвитку. В умовах глобалізації світові ціни нафти перетворилися на один з найважливіших економічних індикаторів, які безпосередньо впливають на стан товарних та фінансових ринків, а також національних бюджетних систем. Під впливом очікувань суб'єктів господа-

рювання щодо майбутньої динаміки світових цін нафти формуються валютні курси, фондові котирування, споживчі та оптові ціни. Прогнози світового ринку нафти враховуються при розробці державних бюджетів та інвестиційних проектів приватного сектора. Ціни на нафту значною мірою впливають на виробничі витрати. Особливо помітно впливає кон'юктура світового ринку нафти на економіку країн-експортерів цього ресурсу. У таких країнах доходи від експорту нафти та інших енергоносіїв визначають динаміку сукупного платоспроможного попиту та податкові надходження до бюджетів усіх рівнів, впливають на формування курсу національної валюти та темпи економічного зростання. Натомість в країнах-імпортерах ціна на цей ресурс безпосередньо впливає на ціноутворення на внутрішньому ринку товарів та послуг. Зважаючи на це дослідження цієї тематики є актуальним як з теоретичної так і з практичної точок зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями дослідження міжнародної торгівлі займалися наступні вітчизняні вчені: Голіков А. [4], Григорова-Беренда Л., Довгаль О. [6], Матюшенко І., Філіпенко А. [8], Орехова Т., Пузанов І., Якубовський С. та інші.

Серед науковців в працях яких досліджуються теоретичні основи міжнародної торгівлі та світових ринків товарів та послуг слід виділити наступних: Грубель Г., Давенант Ч., Еджуорт Ф., Кругман П., Ллойд П., Олін Б., Портер М., Рікардо Д., Самуельсон П., Сміт А., Стігліц Дж., Фезерстоун М., Хаберлер Г., Хекшер Е. та інші.

В рамках дослідження безпосередньо світового нафтового ринку відзначимо наступних вітчизняних вчених. Костюченко Н.М. зазначає, що в світі прогнозується вирівнювання між попи-

Топ-10 країн за обсягами розвіданих запасів нафти в 2022 р

№	Країна	Розвідані запаси (млрд бар)
1	Венесуела	303
2	Саудівська Аравія	297
3	Канада	168
4	Іран	157
5	Ірак	145
6	РФ	107
7	Кувейт	101
8	ОАЕ	97
9	США	68
10	Лівія	48

Джерело: побудовано автором на основі [7]

том та пропозицією на нафтопродукти навіть в період кризових явищ [1]. Гамова О.В. акцентує увагу на тому, що світовий ринок нафти загалом характеризується високим ступенем концентрації й монополізації [3]. Юр'єва П.Б. відзначає, що серед основних тенденцій розвитку світового ринку нафти слід назвати: суттєве збільшення доведених запасів нафти; різке збільшення обсягів видобутку нафти; підвищення попиту на нафту з боку країн, що розвиваються; перевищення обсягів споживання нафти над її видобутком [9]. Губарева І.О., Рудика В.І доводять тезу що, енергетичні ресурси є рушійною силою розвитку світової економіки, зростання світового ВВП забезпечується відповідним збільшенням споживання первинних паливно-енергетичних ресурсів [5]. Однак, попри наявність великої кількості публікацій з цієї тематики, певні аспекти дослідження світового нафтового ринку залишаються не в достатній мірі розкритими, особливо в сучасних умовах глобальних викликів, та дисбалансів.

Метою статті є визначення сучасного стану та перспектив розвитку світового ринку нафти.

Виклад основного матеріалу. Сира нафта є основним у світі джерелом палива та найбільшим загальним джерелом первинної енергії. У 2022 році в світі використовувалося приблизно 88,6 млн барелів нафти на добу, що становило 30,1% світової первинної енергії. З сирової нафти утворюються бензин, реактивне паливо, дизельне паливо, асфальт, і мастила. Запаси нафти – це оцінка кількості ще не видобутої сирової нафти, що знаходиться в конкретній країні, яку можна видобути за допомогою сучасних технологій і за ціною, яка є фінансово обґрунтованою щодо поточної ціни на нафту.

Сполучені Штати є провідним у світі виробником нафти, а також найбільшим у світі споживачем нафти, що змушує США імпортувати додаткову кількість нафти з десятків інших країн-виробників нафти. Незважаючи на лідируючі у світі показники видобутку нафти, Сполучені Штати займають лише 9 місце у світі за наявними запасами нафти [12].

Венесуела має найбільші запаси нафти у світі з понад 300 мільярдами барелів. Саудівська Аравія займає друге місце в світі за обсягом запасів нафти – 297,5 млрд барелів. Незважаючи на величезні запаси природних ресурсів Венесуели, країна все ще відчуває економічні труднощі.

Венесуела та Саудівська Аравія мають приблизно співставну чисельність населення; однак економіка Саудівської Аравії вдвічі більша. Однією з головних причин цієї невідповідності є доступність нафтових запасів кожної країни. Незважаючи на те, що Венесуела має найбільші запаси нафти у світі, більша частина її нафти

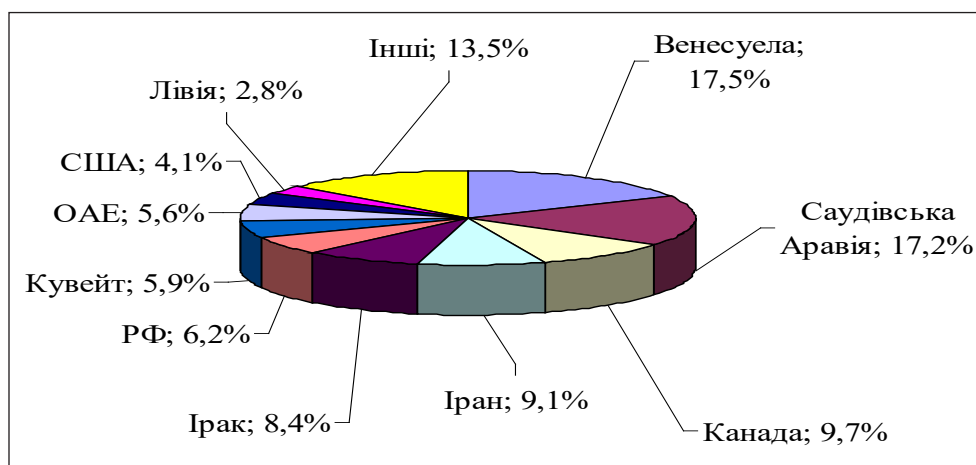

Рис. 1. Розподіл розвіданих запасів нафти в світі в 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі [7]

знаходиться в морі або глибоко під землею. Таким чином, вартість видобутку нафти із запасів Венесуели за наявною технологією занадто висока, щоб бути прибутковою. Запаси нафти Саудівської Аравії, з іншого боку, знаходяться близько до поверхні та на суші, що робить нафту набагато доступнішою, а процес видобутку – економічно ефективнішим. Це, у свою чергу, робить нафтовий сектор Саудівської Аравії значно прибутковішим [13].

Як можна бачити на рисунку 1, найбільша частка світових розвіданих запасів нафти належить Венесуелі та Саудівській Аравії, 17% та 17% відповідно. Також значні долі належать Канаді (9,7%), Ірану (9,1%) та Іраку (8,4%) [9].

Середній видобуток Ірану за 2022 рік зріс на 140 тис. барелів на добу до 2,54 млн барелів на добу. Країна досягла піку видобутку за рік у грудні, до 2,58 млн барелів на день. Країна експортує близько 600 тис. барелів на день [12].

Щоденний видобуток нафти в Кувейті становив у середньому 2,7 млн барелів на день, демонструючи значне зростання порівняно з попереднім роком. До 2025 року Kuwait Petroleum Corporation планує збільшити добовий видобуток до 3,5 млн барелів. Більшість операцій з видобутку нафти в країні знаходяться на південному сході Кувейту на родовищі Великий Бурган, яке виробляє понад 1,6 мільйона барелів на день. Понад 90% доходу Кувейту залежить від нафти [13].

Бразилія є найбільшим виробником нафти в Південній Америці. Близько 97% бразильських запасів нафти розташовані на морському шельфі, і Міжнародне енергетичне агентство вважає, що до 2040 року на Бразилію припадатиме більше половини світових морських запасів нафти.

Petroleo Brasileiro S.A. – Petrobras (NYSEPBR) є найбільшою нафтогазовою компанією Бразилії, на яку припадає понад 70% видобутку нафти та газу в країні [10].

Серед країн ОПЕК ОАЕ є третім за величиною виробником нафти. Тим не менш, за даними CNBC, ОАЕ прагнуть вийти з ОПЕК, оскільки Абу-Дабі, місто, де зосереджено 96% запасів нафти країни, вимагає власного базового рівня видобутку нафти. Станом на квітень 2022 року ОПЕК підвищила базовий рівень видобутку ОАЕ до 3,65 млн барелів на день з попередніх 3,2 млн барелів на день [7].

На Канаду припадає 10% світових запасів сирої нафти з 171 мільярдом барелів доведених запасів нафти. Майже всі запаси сирої нафти країни знаходяться в нафтоносних пісках Альберти. Видобуток у Канаді впав з 4,439 млн барелів на день у 2021 році до 4,076 млн барелів на день у 2022 році [9].

Китай є одним з найбільших імпортерів сирої нафти у світі. Порівняно з щоденним видобутком країна споживає понад 15 мільйонів барелів нафти щодня. Крім того, споживання нафти в Китаї також може зрости в 2023 році, оскільки в січні нарешті було скасовано обмеження на подорожі та карантинні заходи [10].

У 2022 році Ірак піднявся на 4 місце серед найбільших нафтовидобувних країн світу. Крім того, країна отримала рекордний дохід у розмірі 115,657 млрд дол США від світових продажів нафти порівняно з 75,6 млрд дол США у 2021 році [12].

Саудівська Аравія містить 17% світових доведених запасів сирої нафти. У 2022 році видобуток сирої нафти в країні зріс на 800 тис. барелів на день до 10,57 млн барелів на день. Крім

Таблиця 2
Топ-10 країн за обсягами видобутку нафти в 2022 р.

№	Країна	Видобуток нафти (млн бар в день)
1	США	11,901
2	РФ	10,751
3	Саудівська Аравія	10,591
4	Ірак	4,481
5	КНР	4,101
6	Канада	4,076
7	ОАЕ	3,064
8	Бразилія	3,021
9	Кувейт	2,701
10	Іран	2,541

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Таблиця 3
Топ-10 країн за обсягами споживання нафти в 2022 р.

№	Країна	Споживання нафти (млн бар в день)
1	США	17,178
2	КНР	14,255
3	Індія	4,669
4	Саудівська Аравія	3,544
5	Японія	3,268
6	РФ	3,238
7	Південна Корея	2,561
8	Бразилія	2,223
9	Канада	2,282
10	Німеччина	2,045

Джерело: побудовано автором на основі [7]

того, Саудівська Аравія експортувала 7 мільйонів барелів на день сирової нафти, що є найвищим показником за останні 5 років [2].

Станом на 1 січня 2023 року запаси сирової нафти в Росії становили близько 80 млрд барелів. У 2022 році країна видобувала близько 10,75 млн барелів сирової нафти на день [1].

Сполучені Штати є першою країною в світі за обсягами видобутку нафти. Окрім того, що США є найбільшим виробником нафти у світі, США також є найбільшим її споживачем. У 2022 році добовий видобуток нафти в країні становив 11,9 млн барелів проти 11,254 млн барелів у 2021 році [12].

На десять найбільших споживачів нафти в світі припадає приблизно 60% загального світового споживання нафти, а на всі інші країни разом припадає близько 40% загального світового споживання нафти. Сполучені Штати є одночасно найбільшим виробником нафти, видобуваючи приблизно 11,5 млн барелів на день, а також найбільшим споживачем нафти з понад 17 млн барелів на день – більше, ніж увесь Європейський Союз (9,8 млн). Це приблизно 15-20% від загального світового споживання нафти. Китай за цим показником знаходиться на другому місці, країна споживає 14,2 млн барелів нафти на день, і на третьому місці Індія, яка споживає близько 4,7 млн барелів на день. Тільки на Сполучені Штати, Китай та Індію припадає понад третина загального світового споживання

нафти. Слід зазначити що ці три країни є найбільшими за кількістю населення у світі [10].

У 2022 році сира нафта займала друге місце у світі за експортною вартістю продукту, відстаючи лише від експорту електронних інтегральних схем і пов'язаних з ними частин. Сира нафта становить 4,6% від загального обсягу експортованих товарів протягом 2021 року, порівняно з 3,8% у 2020 році [5].

На рисунку 2 зображена динаміка та прогноз світового експорту нафти у 2016–2022 рр. З 2016 року обсяги світового експорту нафти постійно збільшувалися і у 2022 році склали 3,4 млрд барелів. Вважаючи на стійку тенденцію до зростання лінійний тренд вказує на те що тенденція до збільшення обсягів збережеться і надалі, і у 2024 році цей показник сягне позначки приблизно у 3,9 млрд барелів, коефіцієнт апроксимації складає 0,9 що свідчить про досить високу відносну достовірність прогнозу.

Серед провідних експортерів найбільш високі темпи приросту експорту нафти з 2020 року були: Лівія (+345,2%), Норвегія (+77,2%), Мексика (+60,9%), Оман (+59,6%), Канада (+55,4%), Саудівської Аравії (+42,3%), Бразилії (+42%) та Ірак (+41,2%). Три країни нафтоекспортери повідомили про падіння своїх міжнародних продажів сирової нафти, а саме: Об'єднані Арабські Емірати (-34%), Казахстан (-25,8%) і Сполучені Штати Америки (-17,2%).

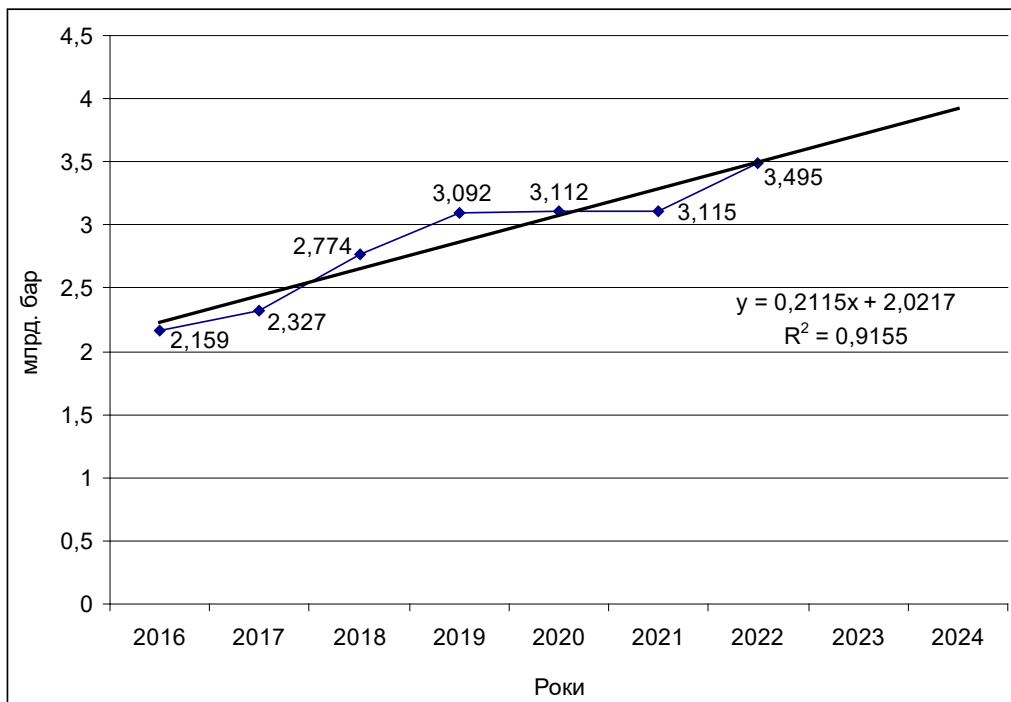

Рис. 2. Динаміка та прогноз світового експорту нафти у 2016–2022 рр. (млрд бар)

Джерело: побудовано автором на основі [13]

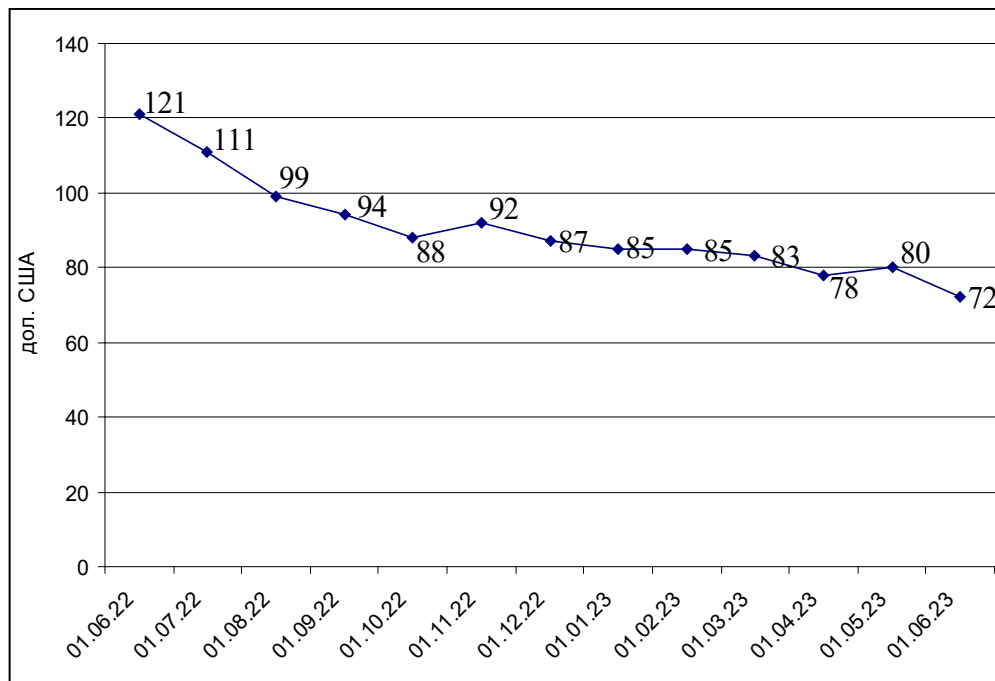

Рис. 3. Динаміка ціни нафти марки Brent з 01.06.2022 по 01.06.2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [10]

У 2022 році експорт сирової нафти США досяг рекордного рівня в 3,6 мільйона барелів на день, в основному через санкції проти російського імпорту. Топ-5 нафтових компаній США опублікували прибуток у майже 200 мільярдів доларів за рік [13].

Російське військове вторгнення в Україну стало однією з найважливіших подій, які створили невизначеність на світовому традиційному енергетичному ринку, оскільки велика частина Європи була залежною від російського палива. Військова агресія призвела до того, що США і Сполучене Королівство видали наказ про заборону імпорту російської нафти. Через високу залежність Європейського Союзу від російського палива ЄС не припинив імпорт повністю, а скоротив його приблизно на дві третини. Європейський Союз ввів санкції щодо імпорту з Росії на суму близько 91,2 млрд євро, значна частина якого складається з нафти та газу. Станом на 5 лютого ЄС заборонив усі морські нафтопродукти з Росії.

Вищезазначені рішення призвели до скорочення світової пропозиції викопного палива та значного зростання попиту. Як наслідок, ціни на сирю нафту різко зросли до 110 дол США за барель у березні 2022 року з 76 дол США на початку року. У період з 12 квітня 2023 року по 4 травня 2023 року ціна на нафту Brent впала на 16 дол США за барель до 73 дол США за барель,

ціна на нафту West Texas Intermediate впала на 15 дол за барель до 69 дол за барель. На даний момент нафта Brent є сировинним товаром який користується найбільшим попитом у світі, за яким слідує американська марка нафти West Texas Intermediate. У 2022 році понад 246,9 мільйона ф'ючерсних і опціонних контрактів на нафту Brent було підписано на NYSE [3].

Висновки і пропозиції. Отже, аналізуючи сучасний стан та перспективи розвитку світового нафтового ринку можна зробити висновок що, наразі ринок є відносно стабільним але постійно перебуває під впливом багатьох ризикових факторів. Кон'юнктура ринку в подальшому буде залежати від глобального співвідношення попиту та пропозиції. Світова пропозиція на ринку нафти залишається відносно стабільною. Основними факторами впливу на неї наразі будуть обсяги і квоти видобутку в рамках ОПЕК та санкційний тиск на РФ через військову агресію в Україні. Стосовно попиту, основними факторами впливу будуть показники економічної та ділової активності в Сполучених Штатах Америки та Китайській Народній Республіці, як основних споживачів нафти в світі.

Література:

1. Безугла К.М., Костюченко Н.М. Світовий ринок нафтопродуктів: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2020. № 3. С. 27–39. DOI: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2020.3-03>

2. Гальчинський Л.Ю., Веремченко І.А. Факторний аналіз формування цін на світовому ринку нафти. URL: <http://www.ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8265/1/421-425.pdf> (дата звернення: 25.05.2023).
3. Гамова О.В. Аналіз ціноутворення на світовому ринку нафти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.19.5>
4. Голіков А.П. Міжнародні економічні відносини : підручник Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 464 с.
5. Губарева І.О. Аналіз стану і тенденцій розвитку світового й українського ринків нафти. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2019. № 1. С. 82–88. DOI: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2019.1-11>
6. Довгаль О.А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки: (Питання теорії методології). Харків : Вид-во Народної української академії (НУА), 2004. 319 с.
7. The Organization of the Petroleum Exporting Countries. 2022. URL: <https://asb.opec.org/index.php/data-download> (дата звернення: 27.05.2023).
8. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2008. 408 с.
9. Юр'єва П.Б. Світовий ринок нафти: ключові характеристики та тенденції. *Економіка і суспільство*. 2019. Вип. 15. С. 85–94.
10. Annual Statistical Bulletin 2022. The Organization of the Petroleum Exporting Countries. URL: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2017_13062017.pdf (дата звернення: 23.05.2023).
11. Data work book Statistical Review 2022. URL: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf> (дата звернення: 25.05.2023).
12. US Energy Information Administration. URL: https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_move_expc_a_EP00_EEX_mdbl_a.htm (дата звернення: 25.05.2023).
13. World's Top Exports URL: <https://www.worldstopexports.com/site-intelligence/about-worlds-top-exports/> (дата звернення: 25.05.2023).
14. *Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomika*, no. 3, pp. 27–39. DOI: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2020.3-03>
15. Halchynskiy L.Iu., Veremchenko I.A. Faktorniy analiz formuvannya tsin na svitovomu rynku nafty. Available at: <http://www.ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8265/1/421-425.pdf> (accessed 25 May 2023).
16. Hamova O.V. (2021) Analiz tsinoutvorennia na svitovomu rynku nafty. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 19, pp. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.19.5>
17. Holikov A.P. (2015) Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: pidruchnyk Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina, 464 p.
18. Hubariva I.O. (2019) Analiz stanu i tendentsii rozvytku svitovoho y ukrainskoho ryнкiv nafty. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomika*, no. 1, pp. 82–88. DOI: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2019.1-11>
19. Dovhal O.A. (2004) Ppoteksionizm i libepalizm u pptsesi hlobalizatsii svitovoi ekonomiky: (Pytannia teopiii metodolohii) Khapkiv: Vyd-vo Napodnoi ukpainskoi akademii (NUA), 319 p.
20. The Organization of the Petroleum Exporting Countries. Annual Statistical Bulletin 2022. Available at: <https://asb.opec.org/index.php/data-download> (accessed 27 May 2023).
21. Filipenko A.S. (2008) Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: teoriia: pidruch. dlia stud. ekon. spets. vyshch. navch. zakl. Kyiv: Lybid, 408 p.
22. Iurieva P.B. (2019) Svitovyi ryнок nafty: kliuchovi kharakterystryky ta tendentsii. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 15, pp. 85–94.
23. Annual Statistical Bulletin 2022. The Organization of the Petroleum Exporting Countries. Available at: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2017_13062017.pdf (accessed 23 May 2023).
24. Data work book Statistical Review 2022. Available at: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf> (accessed 25 May 2023).
25. US Energy Information Administration. Available at: https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_move_expc_a_EP00_EEX_mdbl_a.htm (accessed 25 May 2023).
26. Worlds Top Exports Available at: <https://www.worldstopexports.com/site-intelligence/about-worlds-top-exports/> (accessed 25 May 2023).

References:

1. Bezuhla K.M., Kostiuchenko N.M. (2020) Svitovyi ryнок naf-toproduktiv: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. *Visnyk*

Summary. The current state and development trends of the world oil market are determined in the article. The ratings of the main countries by the volume of explored oil reserves and by the volume of oil production are analyzed. Also, the specific weight of the countries in the global distribution of explored oil reserves has been established. The paper focuses attention on a certain inconsistency between the explored volumes of oil and the volumes of production. The main countries by the volume of oil consumption in the world are determined. The dynamics and forecast of world oil exports are presented, and the trend towards the growth of world oil exports is established. An analysis of the dynamics of the price of Brent oil has been carried out, focusing on a certain stabilization and reduction of the price during the year. The author has paid attention to the main factors affecting the world oil market, in particular: the military aggression of the Russian Federation in Ukraine, production volumes and quotas within the framework of OPEC, levels of economic development and economic activity in the main oil exporters and importers, the general global situation of the world oil market. The prospects for the development of the world oil market have been determined. The analysis of the volumes of production and explored oil reserves made it possible to establish the inconsistency of the specified indicators, which is explained by the inconsistency of technological systems and levels of socio-economic development of oil-producing countries. The article forecasted the volume of world oil exports until 2024. Also, it was established that in the next two years the volume of world oil exports would increase, despite the trend towards decarbonization, the transition to alternative energy sources, and the reduction of the volume of emissions of harmful substances into the atmosphere. Economic and mathematical method, such as linear regression, was used to make the forecast. Therefore the main factors of influence on the world demand and supply of oil have been assessed; the main risks to the stable functioning of the main segments of the world oil market have been identified. The impact of the main economically developed countries on the world demand for crude oil and the world export of oil and oil products has been established.

Key words: oil, export, import, trade, commodity, raw material, investment, infrastructure, trend.